

Egy élet rendje

Marcel Arland: A rend, regény.
Novo Pokolenye kiadás, 1954

Az első világháború utáni évek Franciaországában vagyunk, tanúi egy hiábavaló életnek, amelyet legyőzött a kérlelhetetlen rend. Gilbert, a regény főhőse, ellensége és rombolója szeretne lenni a polgári társadalomnak. Ő talán sejtette, hogy az új emberi közösség csak szűztiszta, humánus talajból fakadhat. Örökös lázongásában kamaszkodás és idealizmus is van, de ki meri mondani a végső, legigazibb szavakat. Börtönbe kerül, s kiszabadulása után áldozata lesz a kispolgári élet gőzhengerének. Erzi, hogy az ilyen élet nem neki való, érzi, hogy eltávolodása a harctól, önmagától ismeresse sodorta, de nincs annyi ereje, nem is kerül olyan helyzetbe, hogy visszataláljon a lázadás-hoz. Otthagyja állását és szerelmét, s tengerentúlra megy. A délamerikai őserdőkhöz sulyosan megbetegedik, hazatér, s az egykori forradalmár „ágyban, párnák közt” hal meg.

Ezt a regényt a belső élet akarata és a külvilág kényszere „viszi”, viszi egy tökéletes, de akkor elérhetetlen, szinte csak a tudat alatt élő cél felé. Az olvasó a valóság erőit érzi a regény minden oldalán, s nem Arland irányító kezét. A mű központi problémája: meg lehet-e találni az igazság nyugtató boldogságát? Gilbert ezt keresi, éppen úgy, mint a legtöbb fiatal párisi intellektuál. Anarchisták, szocialisták, futuristák vitáznak, meg akarják győzni egymást a zsufolt Rotonde kávéházban, kutatják az igazi utat, világot megváltó tetteket áhítanak, de semmit sem találnak, s a csalódás rájukerőszakolja a megszokás életkereteit. A környezet gyakran eszünkbe juttatta Ilyés Gyula „Hunok Párisban” című regényének hangulatát és Sinkó „Optimistáinak” alakjait.

„Minden bölcs gondolatban van igazság, de ha kell, mind kicsúfolni, egyet sem elfogadni mindaddig, míg meg nem találok azt a gondolatot, amelyre születtem” — írta naplójában, egészen fiatalon, Gilbert, de ezt a gondolatot haláláig sem találta meg. Az ő élete a lét mély értelmének, beteljesedésének keresése, útja a lázadó emberé, egészségesebb, mint Raszkolnyikové, de erőtlenebb, engedékenyebb, mint Jaques Thibault-é, mert Jaques a humanizmus és béke nagy csatájában esett el, Gilbert halálos kór fektette kétvállra. Mintha tudta volna, mi vár rá, amikor elszökött otthonról, a Páris felé robogó vonatban ezt írja naplójába: „Mindenek előtt: örökre lemondani a boldogságról.”

Gilbert és bátyjának, Justin-nek összeütközésében vannak hasonló mozzanatok, mint a Thibault-testvérek ellentétében. Justin tehetséges orvos és ügyes politikus, jól játssza szerepét, sikeresen illeszkedik be a polgári keretekbe, mindig megérzi, merre fordul a politika árja, előre siet, s az idő őt igazolja. Miniszter lehetne, de öccse „politikai kilengései” sokat ártnak neki. Justin megtalálta élete célját, a

boldogság egy fajtáját: saját jólétét, melynek ára — lemondás a közösség érdekeiről.

Renée — Gilbert gyermekkori nagy szerelme — először Justin felesége lesz, de otthagyja, Gilbert-rel él egy ideig, majd visszatér az urához. Örök asszony ő, akiben a lázak nem csapnak az égig, boldogan éli asszony-életét, s ezért tud végülis jobban alkalmazkodni Justinhez Sokkal műveltebb, semhogy nyárspolgárrá váljon, de a megelégedettség úrrá lesz rajta.

Az idő megköveteli, hogy Gilbert-t a lelkiismeret és a forradalom ítélőszéke elé állítsuk. Áruló? Elítélhetjük-e visszavonulása miatt? Barátai, nagy lázadása után, hátat fordítottak neki, Philippe, aki legközelebb állt hozzá, öngyilkosságot követett el, Renéevel szakított. A célok elhomályosodtak Gilbert előtt, s ő hűtlen lett hozzájuk. A felkelés lángja elaludt benne, lehetetlenné tette önmagát, menekülnie kellett — erre kényszerítette a társadalom fejlődésének és inerciójának ereje. Őt a valóság győzte le, az a valóság, amelynek annyiszor fittyet hányt. Elvesztette a csatát, de akkoriban minden ilyen csatát vereségre ítélt az Idő. Bukása érthető, megokolt, elkerülhetetlen bukási az évek és a földrajzi helyzet ütközőpontján. Ahogy elvesztette a harcot, el kellett vesztenie lelkét és tőrékeny testét. Ilyen egyszerű clog a halál. De Gilbert mögött maradt egy kérdőjel: hol van itt az igazság rendje? Gilbert lázadó fiatal-sága, romboló dühe és Justin nyugodt, kispolgári élete között választani kell.

Az események és jellemelek nagyszerű ábrázolása mellett a Rendnek van még egy értékes sajátossága: ritmusa. A regény Gilbert ifjúkori kirobbanásainak szaggatott, nyugtalan ritmusával kezdődik, majd a készülő forradalom dübörgésével folytatódik. A következő rész, a „Kedves órák” Renée és Gilbert szerelmének rapzódója, eleinte csupa láz, később azonban, Gilbert elhidegülésével nyugodtabb, kiegyensúlyozott lesz a ritmus, a mondatok is kihűlnek. Az utolsó rész, egy élet kimulása, amelyet ritkán ráz fel egyhangúságából egy-egy fájdalom, olyan, mint maga a halál.

Lektor

Vallomás egy nemzedékről

Wolfgang Borchert elbeszélései,
Omladina kiadás, 1954.

Valakit kétszer halálraítélt a hadbíróság. Valaki megjárta a keleti és nyugati front golyóviharait, megjárta a koncentrációs táborok halálútjait. Wolfgang Borchert. Az Igazság halálraítélt egy nemzedéket, és Wolfgang Borchert kegyelmet kér számára. Wolfgang Borchert a német lelkiismerete, gyóntatója és bírója. Az ő vallomása egy nemzedék vallomása, nem, az egész népé. Szavát milliók sóhajtják, üvöltik és súgják. Flni akarnak. Szeretni.